

N:o 210.

Af herr **K. Warburg**, om ändring af 15 och 18 §§ riksdagsordningen.

Vid rösträttsfrågans behandling under förra årets Riksdag tillät jag mig, i anslutning till det då framlagda kungliga förslaget, dels väcka motion om *lossande af det s. k. bostadsbandet*, dels jämte några andra ledamöter af kammaren föreslå *valrätt för kvinnor*, och jag anser mig äfven nu böra intaga samma principiella ståndpunkt, då båda dessa reformer otvifvelaktigt sammanhånga med en rösträttsutvidgning, som skall företagas i *rättvisans* tecken.

Rörande *bostadsbandets afskaffande* eller lindrande anförde jag i min motion förra året följande:

»Man har bland motståndare till en rösträttsreform i den riktning regeringen nu föreslagit ofta hört den åsikten uttalas, att de nya valmansmassorna på många ställen skulle helt och hållet undanskjuta den hittillsvarande valmanskåren och uttränga dess representanter. Äfven om man icke delar denna uppfattning, är det dock uppenbart, att väsentliga förändringar och förskjutningar komma att inträda, och det kan väntas, att framstående representanter ej längre skola finna flertal i sin hittillsvarande valkrets, liksom ock mångenstädes utmärkta förångor på förhand kunna anses uteslutna från Andra Kammaren på grund af bristande öfverensstämmelse med valmansmajoriteten inom sin valkrets.

Ett af de förnämsta argumenten för införande af ett proportionellt valsätt är ju ock, att de olika partigrupperna inom hvarje större valkretsområde skulle representeras genom sina bästa män, och att detta skulle bidraga att lyfta representationens nivå och motverka

nedhuggandet af framstående representanter, hvilka till äfventyrs befinna sig i mindretal inom sitt hittillsvarande trängre valkretsområde.

Men en liknande garanti mot att viktiga samhällsintressen och olika partier komma att sakna sina främste målsmän skulle kunna ernås utan proportionella val, därest nämligen bostadsstrecket bortföller; och denna garanti skulle komma alla partiskiftningar till godo.

Exempel från utland och inland bekräfta detta både positivt och negativt. Då helt nyligen Englands förre premiärminister föll igenom i sin gamla valkrets, trädde en af representanterna för Londons City tillbaka till hans förmån och skaffade Balfour tillfälle att återinträda i underhuset såsom sin fraktions ledare. Likartade exempel skulle kunna anföras från andra land. När för tolf år sedan kammarens nyss aflidne ålderspresident tillika med sina kamrater å Östermalm stannade i mindretal vid valet, möjliggjorde de säregna valkretsförhållandena i hufvudstaden hans inväljande för tredje kretsen, tack vare en kamrats tillbakaträdande.

Ett par slående exempel kunna ock anföras på att kammaren mistat ledande män, som, därest bostadsstrecket icke funnits, lätt nog kunnat återbördas; år 1890 blef den dåvarande representanten för Leksandskretsen slagen och år 1897 riksdagsmannen för Västra Hälsingland; likaså var det rätt nära, att kammaren under 1887 års valstrider gått förlustig den svenska bondeklassens främste målsman under 1800-talets senare hälft, dåvarande riksdagsmannen för Höks härad. Det låg i sakens natur, att *motståndarne* till deras åsikter inom deras respektive valkretsar icke voro benägna återvälja dem, men det måste för hvarje oförvilladt omdöme synas obilligt och föga gagneligt, att intet tillfälle gafs deras *meningsfränder* inom några andra valkretsar att återbörda deras krafter åt kammaren. Likaså måste det vara skadligt, att en valkrets, som till sin fulla belåtenhet varit representerad af en riksdagsman, skall vara förhindrad bibehålla honom efter hans afflyttning till annan krets.

Då år 1887 upphäfvande af bostadsbandet ifrågasattes, afstyrktes detta af konstitutionsutskottet bland annat med den motivering, att, såvidt utskottet hade sig bekant, icke inom någon valkrets försports klagan, att kretsen saknade tillgång till lämplig representant.

Äfven om detta kan medgifvas, måste det dock vara af största vikt för Riksdagens arbete, att en valkrets representeras ej blott af en i och för sig lämplig målsman, utan af en, som valmännens flertal anser *värdigast* och *bäst* representera deras åskådningssätt och föra deras talan, oafsedt om han är bosatt inom kretsen eller icke. Denna reform skulle vara till gagn för alla meningsskiftningar; den skulle innebära en

trygghet mot att än det ena, än det andra partiets yppersta personligheter uteslötes från att i kammaren arbeta till fosterlandets gagn hvar och en efter sin uppfattning.

Man behöfde säkerligen icke frukta, att valmännen allt för ofta skulle begagna sig af friheten att söka sin representant utom valkretsen; lokala hänsyn skulle alltid tynga i motsatt riktning.»

Då dessa synpunkter icke blifvit vederlagda, vidhåller jag mitt yrkande, desto hellre som den allmänna rösträttens genomförande synes mig här, liksom i andra europeiska land, såsom en nödvändig följd påkalla upplösandet af bostadsstrecket. Såsom öfvergångsform skulle man emellertid kunna inskränka sig antingen till att begränsa valbarheten inom stadskretsar till stadsbor och inom landtkretsar till landtbor, eftersom principen i 1906 års kungliga förslag så strängt skiljer mellan stad och land; eller ock, såsom i en annan motion år 1906 föreslogs, begränsa valbarheten till länet eller de län, hvilka någon del af valkretsen tillhör. Dock synes mig i de båda senare fallen valbarheten äfven böra utsträckas till förutvarande riksdagsmän i Andra Kammaren, hälst därigenom det möjliggöres för en valkrets att behålla sin riksdagsman, äfven då denne — exempelvis såsom inkallad i regeringen — frånflyttat orten.

Frågan om *kvinnans* rösträtt har under senare tiden varit föremål för en så omfattande debatt, att det synes mig onödigt att här utförligare upprepa skälen för denna reform.

Dock må det tillåtas mig att i all korthet anföra följande hufvudpunkter:

Den allmänna rösträttens idé är grundad på *personlighetsprincipen*. Denna måste med nödvändighet förr eller senare tillämpas utan afseende på *kön*, och det är en kvarlefva af förgångna tiders uppfattning af kvinnan såsom en mannens egendom, då äfven mycket frisinnaade män vilja vägra henne den rösträtt, som de på grund af personlighetsprincipen anse böra tillkomma hvarje man, som uppfyller vissa villkor. Ha vi nu hunnit därhän, att vi erkänna, att den allmänna rösträtten för män är en nödvändighet, som måste genomföras, därför att vi däri se en *akt af rättvisa* mot dem, af hvilka samhället kräfver delaktighet

i bördor, så äro vi skyldiga att utöfva samma akt af rättvisa äfven mot de kvinnliga medborgarna.

Men oafsedt denna mera ideella, mera rent teoretiska synpunkt bör äfven en mera praktisk beaktas. Kvinnans ändrade sociala ställning påkallar rätt för henne att med sin röst — tills vidare åtminstone indirekt — få deltaga i afgörandet af samhällsangelägenheter. Kvinnorna äga, allteftersom utvecklingen fört dem in på skilda banor af samhällsarbete, verkliga *intressen* att där bevaka.

I en af de många petitioner, som vi förra året mottogo från de kvinnliga rösträttsföreningarna — den ifrån Falun — påvisades i enkla och slående ord, hvilken omkastning i kvinnans arbetsområden det förra seklet genomfört, hurusom fabriker och andelsföretag öfvertagit många förut i hemmen utförda sysslor, under det att kvinnorna i sin ordning inträdt på många af männens arbetsfält. Det är en genomgripande förändring, som i detta afseende inträdt sedan vår nu gällande riksdagsordning antogs. Då var det ett undantagsfall att finna kvinnor anställda å kontor eller i liknande företag, och likaledes voro de högre studieområdena och därmed sammanhängande förvärfsgrenar så godt som stängda för kvinnorna. Nu äro förhållandena annorlunda. Kvinnans kraft tages i anspråk af samhället och enskilde på de mest skilda områden. Hon äger då gifvetvis stort intresse af att få medverka vid bestämmandet af det samhällsskick, de lagar, de skattepålagor, hon lika väl som mannen är underkastad, hon bör få göra sin röst gällande i frågor, som röra hennes eget väl och ve, hennes arbete och hennes ställning i samhället.

På det kommunala området erkännes redan hennes medbestämmanderätt. Det förefaller som om det vore en inkonsekvens att då vägra den i statsangelägenheter, låt vara att hon i förra fallet röstar ej som person utan som skatteobjekt, alldeles som fallet är med bolag.

Härtill kommer ännu ett tredje skäl, att det — såsom jag vid fjolårets debatt i Andra Kammaren tillät mig yttra — måste vara till gagn för staten att göra sig till godo det intresse, den energi, den oegennyttia, hvarmed kvinnorna — där så för dem är tillfälle — ägna sig åt allmännyttiga värf, detta desto hellre som kvinnan genom sin ofta mera ideella läggning skulle tillföra vårt samhällsarbete ett tillskott af idealitet, sedlig kraft, upphöjd tro på lifvets goda makter, som skulle verka såsom ett hälsosamt salt i den manliga klokskapens ofta kalla beräkningar och åskådningssätt. Men äfven på det praktiska området ha kvinnor ådagalagt mycken duglighet och det ligger ju

onekligen en motsägelse i att man vägrar rösträtt åt en kvinna, som med klokhed och framsynthet sköter ett stort affärsföretag, men är beredd att lämna den åt hennes ringaste manlige underordnade.

På grund af hvad jag sålunda anfört får jag hemställa,

att Riksdagen måtte för sin del antaga till hvilande den af herrar Staaff m. fl. väckta motionen om ändringar i regeringsform och riksdagsordning, likvisst med följande ändringar:

1:o) **Riksdagsordningen.**

§ 15.

Valrätt tillkommer enhvar välfräjdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val ägt rum, uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

- a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;
- b) gift kvinna, som ej har boskillnad, och hvilkens man är i konkurstillstånd;
- c) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats understödstagaren själf eller dennes hustru eller minderåriga barn;
- d) gift kvinna för det fall, att hennes man häftar för understöd, som under ofvan sagda tid af fattigvårdssamhälle tilldelats henne eller makarnes minderåriga barn;
- e) den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;
- f) gift kvinna, som ej har boskillnad och hvilkens man häftar för utskylder, som ofvan är sagdt;
- g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sista kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd, och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.»

2:o) Riksdagsordningen.

§ 18.

»Till ledamot af Andra Kammaren kan endast utses man, som äger valrätt inom någon af rikets kommuner.»

eller, om detta ej kan bifallas:

»Till ledamot af Andra Kammaren kan endast utses — där fråga är om valkrets å landet — man, som äger valrätt inom någon af rikets landtkommuner, och — där fråga är om stadsvalkrets — man, som äger valrätt inom någon af rikets städer. Dock vare den, som utöfvat riksdagsmannaskap i Andra Kammaren under minst en valperiod och fortfarande äger valrätt inom någon af rikets kommuner, valbar öfver hela riket.»

eller om detta ej kan bifallas:

»Till ledamot af Andra Kammaren kan endast utses man, som äger valrätt inom det län, till hvilket valkretsen eller någon del af detsamma hör, skolandet härvid Stockholms stad anses såsom ett län. Dock vare den, som utöfvat riksdagsmannaskap i Andra Kammaren under minst en valperiod och fortfarande äger valrätt inom någon af rikets kommuner, valbar öfver hela riket.»

Stockholm den 12 mars 1907.

Karl Warburg.